

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 1ης Ιουνίου 2017 (*)

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβαλλοντική ευθύνη – Οδηγία 2004/35/EK – Άρθρο 17 – Διαχρονική εφαρμογή – Λειτουργία υδροηλεκτρικού σταθμού ο οποίος είχε αρχίσει να λειτουργεί πριν από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο – Άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β' – Έννοια της “περιβαλλοντικής ζημίας” – Εθνική κανονιστική ρύθμιση που εξαιρεί κάθε ζημία η οποία καλύπτεται από άδεια – Άρθρο 12, παράγραφος 1 – Πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε υποθέσεις περιβαλλοντικού δικαίου – Ενεργητική νομιμοποίηση – Οδηγία 2000/60/EK – Άρθρο 4, παράγραφος 7 – Άμεσο αποτέλεσμα»

Στην υπόθεση C-529/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Verwaltungsgerichtshof (διοικητικό δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Οκτωβρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Gert Folk,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, E. Regan, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev και S. Rodin (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: K. Malacek, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 19ης Οκτωβρίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Gert Folk, εκπροσωπούμενος από τον G. Folk, Rechtsanwalt,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους E. White, E. Manhaeve και την A. C. Becker,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Ιανουαρίου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2004/35/EK του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας (ΕΕ 2004, L 143, σ. 56), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009 (ΕΕ 2009, L 140, σ. 114) (στο εξής: οδηγία 2004/35), και του άρθρου 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων (ΕΕ 2000, L 327, σ. 1)

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο της εξετάσεως της προσφυγής την οποία άσκησε ο Gert Folk κατά της αποφάσεως του Unabhängiger Verwaltungssenat für die Steiermark (ανεξάρτητου διοικητικού οργάνου της Στυρίας, Αυστρία) με την οποία απορρίφθηκε καταγγελία που αφορούσε περιβαλλοντικό ζήτημα.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2004/35

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 24, 25 και 30 της οδηγίας 2004/35 έχουν ως εξής:

«(24) Είναι απαραίτητο να εξασφαλισθούν αποτελεσματικά μέσα εφαρμογής και επιβολής της εφαρμογής, εξασφαλίζοντας συγχρόνως ότι τα έννομα συμφέροντα των σχετικών φορέων εκμετάλλευσης και των άλλων ενδιαφερομένων διαφυλάσσονται καταλλήλως. Οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να διεκπεραιώνουν οι ίδιες ορισμένα καθήκοντα που συνεπάγονται κατάλληλη διοικητική διακριτική ευχέρεια, και συγκεκριμένα, το καθήκον αξιολόγησης του μεγέθους της ζημίας και του καθορισμού των μέτρων αποκατάστασης τα οποία θα πρέπει να ληφθούν.

(25) Πρόσωπα που επηρεάζονται ή ενδέχεται να επηρεασθούν δυσμενώς από περιβαλλοντική ζημία θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να καλέσουν την αρμόδια αρχή να αναλάβει δράση. Εντούτοις, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί διάχυτο συμφέρον στο όνομα του οποίου οι ιδιώτες δεν κινητοποιούνται πάντα ή δεν είναι σε θέση να κινητοποιηθούν. Ως εκ τούτου, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να διαθέτουν επίσης τη δυνατότητα να συμβάλλουν δεόντως στην αποτελεσματική εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

[...]

(30) Ζημία που προκαλείται πριν από την ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να καλύπτεται από τις διατάξεις της.»

- 4 Κατά το άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/35, για τους σκοπούς της οδηγίας αυτής ως «περιβαλλοντική ζημία» νοείται η «[ζ]ημία των υδάτων, ήτοι οιαδήποτε ζημία επηρεάζει δυσμενώς, σε σημαντικό βαθμό, την οικολογική, χημική ή/και ποσοτική κατάσταση, ή/και το οικολογικό δυναμικό, όπως ορίζει η οδηγία 2000/60/ΕΚ, των συγκεκριμένων υδάτων, εξαιρουμένων των δυσμενών επιπτώσεων στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 4, παράγραφος 7 της εν λόγω οδηγίας».

- 5 Το άρθρο 12 της οδηγίας 2004/35 φέρει τον τίτλο «Αίτηση για ανάληψη δράσης» και ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο:

α) επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεασθεί από περιβαλλοντική ζημία, ή

- β) έχει επαρκές συμφέρον από τη λήψη περιβαλλοντικής απόφασης σχετικά με τη ζημία ή, εναλλακτικά,
- γ) υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, όταν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το διοικητικό δικονομικό δίκαιο ενός κράτους μέλους,

δικαιούται να υποβάλλει στην αρμόδια αρχή οιασδήποτε παρατηρήσεις σχετικά με περιπτώσεις περιβαλλοντικής ζημίας ή με επικείμενη απειλή τέτοιας ζημίας που έχουν υποπέσει στην αντίληψή του και έχει το δικαίωμα να καλεί την αρμόδια αρχή να αναλάβει δράση βάσει της παρούσας οδηγίας.

Οι έννοιες “επαρκές συμφέρον” και “προσβολή δικαιώματος” καθορίζονται από τα κράτη μέλη.

Προς τούτο, το συμφέρον οιασδήποτε μη κυβερνητικής οργάνωσης, η οποία προάγει την προστασία του περιβάλλοντος και πληροί τις προϋποθέσεις που ορίζει το εθνικό δίκαιο, θεωρείται επαρκές για το σκοπό του εδαφίου β'. Επίσης, για το σκοπό του εδαφίου γ', οι οργανώσεις αυτές θεωρείται ότι έχουν δικαιώματα τα οποία είναι δυνατόν να προσβάλλονται.

2. Το αίτημα για ανάληψη δράσης συνοδεύεται από τις σχετικές πληροφορίες και στοιχεία που θεμελιώνουν τους διατυπωθέντες ισχυρισμούς για την εκάστοτε περιβαλλοντική ζημία.

3. Εφόσον η αίτηση για ανάληψη δράσης και οι συνοδευτικές παρατηρήσεις αποδεικνύουν εύλογα ότι υπάρχει περιβαλλοντική ζημία, η αρμόδια αρχή εξετάζει τις παρατηρήσεις αυτές καθώς και τα αιτήματα για ανάληψη δράσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αρμόδια αρχή δίνει την ευκαιρία στον ενδιαφερόμενο φορέα εκμετάλλευσης να γνωστοποιήσει τις απόψεις του όσον αφορά την αίτηση για ανάληψη δράσης και τις συνοδευτικές παρατηρήσεις.

4. Η αρμόδια αρχή, το ταχύτερο δυνατόν και εν πάση περιπτώσει σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου, ενημερώνει τα πρόσωπα που αναφέρονται στην παράγραφο 1, τα οποία της υπέβαλαν παρατηρήσεις, σχετικά με την απόφασή της να δεχθεί ή να απορρίψει το αίτημα για ανάληψη δράσης, και αιτιολογεί δεόντως την απόφασή της.

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να μην εφαρμόζουν τις παραγράφους 1 και 4 στις περιπτώσεις επικείμενης απειλής ζημίας.»

6 Το άρθρο 13 της οδηγίας 2004/35 φέρει τον τίτλο «Διαδικασίες προσφυγής» και ορίζει τα εξής:

«1. Τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, έχουν πρόσβαση σε δικαστήριο ή άλλο ανεξάρτητο και αμερόληπτο κρατικό όργανο αρμόδιο για τον έλεγχο, τόσο ως προς την διαδικασία όσο και ως προς την ουσία, της νομιμότητας των αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων της αρμόδιας αρχής δυνάμει της παρούσας οδηγίας.

2. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη τυχόν διατάξεων εθνικού δικαίου οι οποίες ρυθμίζουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και εκείνων σύμφωνα με τις οποίες πρέπει να εξαντλούνται οι διαδικασίες διοικητικής προσφυγής προτού ασκηθεί προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου.»

7 Το άρθρο 17 της εν λόγω οδηγίας φέρει τον τίτλο «Χρονικά όρια εφαρμογής» και ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται:

- σε ζημία που προκλήθηκε από εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα που έλαβε χώρα πριν από την ημερομηνία που αναφέρεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1,
- σε ζημία που προκλήθηκε από εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα που έλαβε χώρα μετά την

ημερομηνία που αναφέρεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, εφόσον η ζημία οφείλεται σε συγκεκριμένη δραστηριότητα, η οποία πραγματοποιήθηκε και έληξε πριν από την ημερομηνία αυτή,

- σε ζημία, αν έχουν παρέλθει περισσότερο από 30 χρόνια αφότου έλαβε χώρα η εκπομπή, το γεγονός ή το ατύχημα που προκάλεσε τη ζημία.»

8 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το αργότερο μέχρι τις 30 Απριλίου 2007. Πληροφορούν αμέσως την Επιτροπή σχετικά.

Οι διατάξεις αυτές, όταν θεσπίζονται από τα κράτη μέλη, αναφέρονται στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από παρόμοια αναφορά κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Ο τρόπος της αναφοράς καθορίζεται από τα κράτη μέλη.»

Η οδηγία 2000/60

9 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 φέρει τον τίτλο «Περιβαλλοντικοί στόχοι» και στην παράγραφο 7 ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη δεν παραβιάζουν την παρούσα οδηγία εφόσον:

- η αδυναμία επίτευξης καλής κατάστασης των υπόγειων υδάτων, καλής οικολογικής κατάστασης ή, κατά περίπτωση, καλού οικολογικού δυναμικού ή πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης ενός συστήματος επιφανειακών ή υπόγειων υδάτων, οφείλεται σε νέες τροποποιήσεις των φυσικών χαρακτηριστικών του συστήματος επιφανειακών υδάτων ή σε μεταβολές της στάθμης των συστημάτων υπόγειων υδάτων ή
- η αδυναμία πρόληψης της υποβάθμισης από την άριστη στην καλή κατάσταση ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων είναι αποτέλεσμα νέων ανθρώπινων δραστηριοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης

και εφόσον πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

- α) λαμβάνονται όλα τα πρακτικώς εφικτά μέτρα για τον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων στην κατάσταση του υδατικού συστήματος·
- β) η αιτιολογία των τροποποιήσεων ή των μεταβολών εκτίθεται ειδικά στο σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που επιβάλλει το άρθρο 13, οι δε στόχοι αναθεωρούνται ανά εξαετία·
- γ) οι λόγοι για τις τροποποιήσεις ή τις μεταβολές αυτές υπαγορεύονται επιτακτικά από το δημόσιο συμφέρον ή/και τα οφέλη για το περιβάλλον και την κοινωνία από την επίτευξη των στόχων που εξαγγέλλονται στην παράγραφο 1 υπερκαλύπτονται από τα οφέλη των νέων τροποποιήσεων ή μεταβολών για την υγεία των ανθρώπων, για τη διαφύλαξη της ασφάλειάς τους ή για τη βιώσιμη ανάπτυξη και
- δ) οι ευεργετικοί στόχοι τους οποίους εξυπηρετούν αυτές οι τροποποιήσεις ή μεταβολές των υδατινών συστημάτων δεν μπορούν για τεχνικούς λόγους ή λόγω υπέρμετρου κόστους να επιτευχθούν με άλλα μέσα που συνιστούν πολύ καλύτερη περιβαλλοντική επιλογή.»

Το αυστριακό δίκαιο

- 10 Ο Bundes-Umwelthaftungsgesetz (ομοσπονδιακός νόμος για την περιβαλλοντική ευθύνη, στο εξής: B-UHG), με τον οποίο έγινε η μεταφορά της οδηγίας 2004/35 στο εθνικό δίκαιο, στο άρθρο 4 φέρει τον τίτλο «Ορισμοί» και ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

(1) Ως περιβαλλοντική ζημία νοείται:

α) οποιαδήποτε σημαντική ζημία των υδάτων, ήτοι οιαδήποτε ζημία επηρεάζει δυσμενώς, σε σημαντικό βαθμό, την οικολογική, χημική ή ποσοτική κατάσταση ή το οικολογικό δυναμικό των συγκεκριμένων υδάτων, όπως ορίζει ο Wasserrechtsgesetz του 1959 [(νόμος του 1959 περί υδάτων, στο εξής: WRG)] και δεν καλύπτεται από άδεια χορηγηθείσα σύμφωνα με τον WRG και [...].»

- 11 Το άρθρο 11 του B-UHG φέρει τον τίτλο «Καταγγελία για περιβαλλοντική ζημία» και ορίζει τα εξής:

«(1) Τα φυσικά και νομικά πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα ενδέχεται να προσβλήθηκαν από προκληθείσα περιβαλλοντική ζημία δύνανται, με γραπτή καταγγελία, να ζητήσουν από την τοπική διοικητική αρχή, εντός των ορίων αρμοδιότητας της οποίας επήλθε η προβαλλόμενη περιβαλλοντική ζημία, να αναλάβει δράση σύμφωνα με τα άρθρα 6 και 7, παράγραφος 2 [...].»

(2) Ως δικαιώματα κατά την έννοια της παραγράφου 1, πρώτη περίοδος, νοούνται

[...]

2. σε σχέση με τα ύδατα: τα υφιστάμενα δικαιώματα υπό την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, του WRG και

[...].»

- 12 Το άρθρο 18 του B-UHG φέρει τον τίτλο «Μεταβατικές διατάξεις» και ορίζει τα εξής:

«Ο παρών ομοσπονδιακός νόμος δεν εφαρμόζεται:

1. σε ζημία που προκλήθηκε από εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα που έλαβε χώρα πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος ομοσπονδιακού νόμου,
2. σε ζημία που προκλήθηκε από εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα που έλαβε χώρα πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος ομοσπονδιακού νόμου, εφόσον η ζημία οφείλεται σε δραστηριότητα η οποία αναμφισβήτητα είχε περατωθεί πριν την έναρξη ισχύος του παρόντος ομοσπονδιακού νόμου,

[...].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 13 Ο Wasserkraftanlagen Mürzzuschlag GmbH είναι ο φορέας εκμεταλλεύσεως υδροηλεκτρικού σταθμού επί του ποταμού Mürz, στην Αυστρία, ο σχεδιασμός του οποίου περιλαμβάνει ζώνη εκτροπής 1 455 μέτρων. Ο G. Folk έχει άδεια αλιείας στον εν λόγω ποταμό, για τμήμα 12 περίπου χιλιομέτρων, κατάντη του φράγματος.
- 14 Για τη λειτουργία του υδροηλεκτρικού σταθμού δόθηκε άδεια με απόφαση του Landeshauptmann von

Steiermark (κυβερνήτη της Στυρίας, Αυστρία) στις 20 Αυγούστου 1998. Η λειτουργία αυτή άρχισε το 2002, ήτοι πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2004/35.

- 15 Κατά τον προσφεύγοντα της κύριας δίκης, η λειτουργία του υδροηλεκτρικού σταθμού προξενεί σοβαρή περιβαλλοντική ζημία που διαταράσσει τη φυσική αναπαραγωγή των ιχθύων και προκαλεί αυξημένη θνησιμότητά τους σε μεγάλα τμήματα του ποταμού Mürz. Συγκεκριμένα, λόγω των σύντομων αλλά σημαντικών διακυμάνσεων της στάθμης των υδάτων, περιοχές που είναι συνήθως καταβυθισμένες αποξηραίνονται πολύ γρήγορα, με αποτέλεσμα ο γόνος και τα νεαρά ψάρια να εγκλωβίζονται σε υδάτινες ζώνες χωρισμένες από τον ρου του ποταμού, χωρίς να μπορούν να φτάσουν σε αυτόν. Αυτές οι επανειλημμένες διακυμάνσεις της στάθμης επηρεάζουν ένα σχετικά μακρύ τμήμα του ποταμού και οφείλονται, αφενός, στην έλλειψη παρακαμπτήριου αγωγού στον υδροηλεκτρικό σταθμό και, αφετέρου, στον τρόπο λειτουργίας του σταθμού αυτού.
- 16 Ο προσφεύγων της κύριας δίκης άσκησε προσφυγή για αυτή την περιβαλλοντική ζημία βάσει του άρθρου 11 του B-UHG και η καταγγελία του απορρίφθηκε με την απόφαση της 15ης Μαΐου 2012 του Unabhängiger Verwaltungssenat für die Steiermark (ανεξάρτητου διοικητικού οργάνου της Στυρίας).
- 17 Το όργανο αυτό έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι για τη λειτουργία του επίμαχου υδροηλεκτρικού σταθμού είχε δοθεί άδεια, με την έκδοση αποφάσεως σύμφωνης προς τη νομοθεσία περί υδάτων, από τον κυβερνήτη της Στυρίας, στις 20 Αυγούστου 1998, η οποία περιείχε πρόβλεψη ως προς την ποσότητα εναπομενόντων υδάτων. Επομένως, η ζημία την οποία προέβαλλε ο G. Folk καλυπτόταν από την εν λόγω απόφαση, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', του B-UHG. Κατά συνέπεια, η εν λόγω ζημία δεν μπορούσε να θεωρηθεί περιβαλλοντική ζημία υπό την έννοια της διατάξεως αυτής.
- 18 Ο G. Folk άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως του ανεξάρτητου διοικητικού οργάνου της Στυρίας, της 15ης Μαΐου 2012, ενώπιον του Verwaltungsgerichtshof (διοικητικού δικαστηρίου, Αυστρία), υποστηρίζοντας ότι ο B-UHG αντιβαίνει στην οδηγία 2004/35, καθόσον η εφαρμογή του έχει ως αποτέλεσμα ότι κάθε άδεια που χορηγείται σύμφωνα με τη νομοθεσία περί υδάτων αποκλείει την ύπαρξη περιβαλλοντικής ζημίας.
- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgerichtshof (διοικητικό δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει η οδηγία 2004/35 εφαρμογή και επί ζημιών που επήλθαν μεν και μετά την ημερομηνία την οποία αναφέρει το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, πλην όμως προκλήθηκαν από εγκατάσταση (υδροηλεκτρική μονάδα) που αδειοδοτήθηκε και τέθηκε σε λειτουργία πριν από την εν λόγω ημερομηνία και καλύπτονται από άδεια χορηγηθείσα δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας περί υδάτων;
- 2) Αντιβαίνει στην οδηγία 2004/35, και ιδίως στα άρθρα της 12 και 13, εθνική διάταξη η οποία δεν επιτρέπει στους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας να κινήσουν διαδικασίες προσφυγής κατά την έννοια του άρθρου 13 της οδηγίας αυτής σχετικά με περιβαλλοντική ζημία, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας;
- 3) Αντιβαίνει στην οδηγία 2004/35, και ιδίως στο άρθρο της 2, σημείο 1, στοιχείο β', εθνική διάταξη η οποία εξαιρεί από την έννοια “περιβαλλοντική ζημία” οποιαδήποτε ζημία επηρεάζει δυσμενώς, σε σημαντικό βαθμό, την οικολογική, χημική ή ποσοτική κατάσταση ή το οικολογικό δυναμικό των συγκεκριμένων υδάτων, αν η ζημία καλύπτεται από άδεια χορηγηθείσα σύμφωνα με εθνική νομοθετική διάταξη;
- 4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα:

Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η συνδρομή των κριτηρίων του άρθρου 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60 (ή των εθνικών διατάξεων περί μεταφοράς του στην εσωτερική έννομη τάξη) δεν ελέγχθηκε στο πλαίσιο της χορηγήσεως άδειας κατ' εφαρμογήν της εθνικής νομοθεσίας, πρέπει να θεωρηθεί, προκειμένου να διαπιστωθεί αν συντρέχει περιβαλλοντική ζημία όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/35, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60 έχει άμεση εφαρμογή και ότι πρέπει να εξετάζεται αν πληρούνται τα κριτήρια της εν λόγω διατάξεως;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 20 Πρέπει να προηγηθεί η απάντηση στο πρώτο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα και στη συνέχεια να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, η εξέταση του οποίου προϋποθέτει ότι τυγχάνει εφαρμογής η οδηγία 2004/35 και ότι υφίσταται περιβαλλοντική ζημία που εμπίπτει στην εν λόγω οδηγία.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 21 Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 17 της οδηγίας 2004/35 έχει την έννοια ότι εφαρμόζεται *ratione temporis* στις περιβαλλοντικές ζημίες που επέρχονται μετά την 30ή Απριλίου 2007, αλλά έχουν προκληθεί από τη λειτουργία εγκαταστάσεως η οποία έχει αδειοδοτηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία περί υδάτων και έχει αρχίσει να λειτουργεί πριν από την εν λόγω ημερομηνία.
- 22 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι από το άρθρο 17, πρώτη και δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/35, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 30 της ίδιας οδηγίας, προκύπτει ότι η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή στις ζημίες που προκλήθηκαν από εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα σύγχρονο ή μεταγενέστερο της 30ής Απριλίου 2007, εφόσον οι ζημίες αυτές οφείλονται είτε σε δραστηριότητες που ασκήθηκαν κατά το ίδιο χρονικό διάστημα είτε σε προγενέστερες της ως άνω ημερομηνίας δραστηριότητες, οι οποίες, όμως, δεν είχαν ολοκληρωθεί προ της ημερομηνίας αυτής (βλ. απόφαση της 4ης Μαρτίου 2015, Fira Group κ.λπ., C-534/13, EU:C:2015:140, σκέψη 44).
- 23 Από τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο υδροηλεκτρικός αδειοδοτήθηκε και τέθηκε σε λειτουργία προ του 2007. Δεν αμφισβητείται, επίσης, ότι προ της 30ής Απριλίου 2007 η λειτουργία του σταθμού αυτού προκαλούσε σημαντικές διακυμάνσεις της στάθμης των υδάτων στον ποταμό Mürz, που είχαν ως αποτέλεσμα αυξημένη θνησιμότητα των ιχθύων. Οι επαναλαμβανόμενες αυτές διακυμάνσεις πρέπει να θεωρηθούν εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα που έλαβε χώρα μετά την 30ή Απριλίου 2007, ημερομηνία κατά την οποία τα κράτη μέλη όφειλαν να έχουν μεταφέρει την οδηγία 2004/35 στο εσωτερικό τους δίκαιο.
- 24 Περαιτέρω, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 26 των προτάσεών του, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι οι προβαλλόμενες ζημίες επήλθαν το πρώτον προ της 30ής Απριλίου 2007 και προκλήθηκαν από τη λειτουργία υδροηλεκτρικού σταθμού ο οποίος είχε αδειοδοτηθεί προ της ημερομηνίας αυτής.
- 25 Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17 της οδηγίας 2004/35 έχει την έννοια ότι, υπό την επιφύλαξη των ελέγχων η διενέργεια των οποίων απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, η οδηγία αυτή εφαρμόζεται *ratione temporis* στις περιβαλλοντικές ζημίες που επήλθαν μετά την 30ή Απριλίου 2007, αλλά έχουν προκληθεί από τη λειτουργία εγκαταστάσεως η οποία έχει αδειοδοτηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία περί υδάτων και έχει τεθεί σε λειτουργία πριν από την εν λόγω ημερομηνία.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 26 Με το τρίτο ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξετασθεί δεύτερο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν αντιβαίνει στην οδηγία 2004/35 και ιδίως στο άρθρο της 2, σημείο 1, στοιχείο β' της οδηγίας αυτής, εθνική διάταξη η οποία εξαιρεί από την έννοια της "περιβαλλοντικής ζημίας" οποιαδήποτε ζημία επηρεάζει δυσμενώς, σε σημαντικό βαθμό, την οικολογική, χημική ή ποσοτική κατάσταση ή το οικολογικό δυναμικό των υδάτων, όταν η ζημία καλύπτεται από άδεια χορηγηθείσα σύμφωνα με το εν λόγω εθνικό δίκαιο.
- 27 Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι από τις διατάξεις του εθνικού δικαίου προκύπτει ότι οι ζημίες που οφείλονται σε δραστηριότητα η οποία έχει αδειοδοτηθεί σύμφωνα με τον WRG δεν μπορούν να θεωρηθούν ως περιβαλλοντικές ζημίες υπό την έννοια της εν λόγω οδηγίας. Διερωτάται κατά πόσον οι διατάξεις αυτές είναι σύμφωνες με το άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60.
- 28 Το άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/35 δεν θεσπίζει, για τις ζημίες που καλύπτονται από άδεια, γενική εξαίρεση κατά την οποία τέτοιες ζημίες δεν εμπίπτουν στην έννοια των «περιβαλλοντικών ζημιών». Η εν λόγω διάταξη θεσπίζει, απλώς και μόνον, παρέκκλιση για τις δυσμενείς συνέπειες στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60.
- 29 Η τελευταία αυτή διάταξη προβλέπει ότι τα κράτη μέλη δεν παραβιάζουν την εν λόγω οδηγία, εφόσον η αδυναμία επιτεύξεως καλής καταστάσεως των υπόγειων υδάτων, καλής οικολογικής καταστάσεως ή, κατά περίπτωση, καλού οικολογικού δυναμικού ή προλήψεως της υποβαθμίσεως της καταστάσεως ενός συστήματος επιφανειακών ή υπόγειων υδάτων, οφείλεται σε νέες τροποποιήσεις των φυσικών χαρακτηριστικών του συστήματος επιφανειακών υδάτων ή σε μεταβολές της στάθμης των συστημάτων υπόγειων υδάτων. Επίσης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι τα κράτη μέλη παραβιάζουν την οδηγία, εφόσον η αδυναμία προλήψεως της υποβαθμίσεως από την άριστη στην καλή κατάσταση ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων είναι αποτέλεσμα νέων ανθρώπινων δραστηριοτήτων βιώσιμης αναπτύξεως.
- 30 Για την εφαρμογή της παρεκκλίσεως αυτής πρέπει να πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α' έως δ' της εν λόγω οδηγίας (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2012, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ. C-43/10, EU:C:2012:560, σκέψη 67, καθώς και της 4ης Μαΐου 2016, Επιτροπή κατά Αυστρίας C-346/14, EU:C:2016:322, σκέψεις 65 και 66).
- 31 Τα κράτη μέλη οφείλουν βεβαίως να αρνούνται τη χορήγηση άδειας για έργα τα οποία είναι δυνατόν να προκαλέσουν υποβάθμιση της καταστάσεως ενός συστήματος υδάτων, εκτός αν μπορεί να γίνει δεκτό ότι τα εν λόγω έργα εμπίπτουν στην παρέκκλιση του άρθρου 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60 (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 1ης Ιουλίου 2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, σκέψη 50).
- 32 Η εν λόγω διάταξη δεν αφορά μόνο τα έργα για τα οποία απαιτείται η χορήγηση άδειας. Αφορά κάθε υποβάθμιση της καταστάσεως των συστημάτων υδάτων, είτε αυτή οφείλεται σε κάποια εγκατάσταση είτε όχι, και προβλέπει τις περιπτώσεις στις οποίες τα κράτη μέλη, παρά ταύτα, δεν υποχρεούνται να αναλάβουν δράση για την υποβάθμιση αυτή. Συνεπώς, η εν λόγω διάταξη δεν ασκεί επιρροή επί της καθεαυτό έννοιας της περιβαλλοντικής ζημίας.
- 33 Οι διαπιστώσεις αυτές ισχύουν κατά μείζονα λόγο στην υπόθεση της κύριας δίκης, στην οποία η αδειοδότηση της λειτουργίας της επίμαχης εγκαταστάσεως είναι προγενέστερη της οδηγίας 2000/60 και, συνεπώς, κατά τον κρίσιμο χρόνο η χορήγηση της σχετικής άδειας δεν προϋπέθετε τη σωρευτική πλήρωση των τεσσάρων κριτηρίων του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α' έως δ', της εν λόγω οδηγίας. Επιπλέον, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι οι διακυμάνσεις

της στάθμης των υδάτων στις οποίες αποδιδόταν η αυξημένη θνησιμότητα ιχθύων οφείλονταν στην κανονική λειτουργία της αδειοδοτηθείσας εγκαταστάσεως.

- 34 Από το σύνολο των ανωτέρω προκύπτει ότι στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι αντιβαίνει στην οδηγία 2004/35, και ιδίως στο άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας αυτής, διάταξη του εθνικού δικαίου η οποία εξαιρεί από την έννοια της «περιβαλλοντικής ζημίας», γενικώς και αυτοδικαίως, οποιαδήποτε ζημία επηρεάζει δυσμενώς, σε σημαντικό βαθμό, την οικολογική, χημική ή ποσοτική κατάσταση ή το οικολογικό δυναμικό συγκεκριμένων υδάτων, απλώς και μόνον λόγω του ότι η ζημία αυτή καλύπτεται από άδεια χορηγηθείσα κατ' εφαρμογήν του εν λόγω εθνικού δικαίου.

Επί του τέταρτου ερωτήματος

- 35 Με το τέταρτο ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξετασθεί τρίτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν, σε περίπτωση που η άδεια έχει χορηγηθεί κατ' εφαρμογήν διατάξεων του εθνικού δικαίου χωρίς να έχει εξετασθεί η τήρηση των προϋποθέσεων του άρθρου 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60, το εν λόγω δικαστήριο πρέπει να ελέγξει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις της διατάξεως αυτής προκειμένου να κρίνει αν υφίσταται περιβαλλοντική ζημία υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2004/35.
- 36 Υπενθυμίζεται, συναφώς, ότι, όταν ένα έργο ενδέχεται να έχει αρνητικές συνέπειες για τα ύδατα, μπορεί να αδειοδοτηθεί μόνον εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α΄ έως δ΄ της εν λόγω οδηγίας (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Επιτροπή κατά Αυστρίας C-346/14, EU:C:2016:322, σκέψη 65).
- 37 Για να κρίνει αν με την αδειοδότηση συγκεκριμένου έργου παραβιάστηκε η οδηγία 2000/60, ένα δικαστήριο μπορεί να ελέγξει αν η αρχή που χορήγησε την άδεια τήρησε τις προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α΄ έως δ΄ της εν λόγω οδηγίας εξετάζοντας, πρώτον, αν ελήφθησαν όλα τα πρακτικώς εφικτά μέτρα για τον μετριασμό των αρνητικών συνεπειών των επίμαχων δραστηριοτήτων στην κατάσταση του οικείου υδατικού συστήματος, δεύτερον, αν η αιτιολογία των δραστηριοτήτων εκτέθηκε ειδικά και τεκμηριωμένα, τρίτον, αν οι εν λόγω δραστηριότητες υπαγορεύονταν από υπέρτερο δημόσιο συμφέρον και/ή αν τα οφέλη για το περιβάλλον και την κοινωνία από την επίτευξη των στόχων που εξαγγέλλονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής υπερκαλύπτονταν από τα οφέλη για την υγεία των ανθρώπων, για τη διαφύλαξη της ασφάλειάς τους ή για την αιψόφορο ανάπτυξη που προκύπτουν από την εφαρμογή των δραστηριοτήτων αυτών και, τέταρτον, αν οι ευεργετικοί στόχοι που επιδιώκονται δεν μπορούσαν, για τεχνικούς λόγους ή λόγω υπέρμετρου κόστους, να επιτευχθούν με άλλα μέσα τα οποία θα συνιστούσαν σαφώς καλύτερη περιβαλλοντική επιλογή (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2012, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ., C-43/10, EU:C:2012:560, σκέψη 67).
- 38 Σε περίπτωση, όμως, που η αρμόδια εθνική αρχή έχει χορηγήσει την άδεια χωρίς να εξετάσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α΄ έως δ΄, της οδηγίας 2000/60, όπως συνέβη εν προκειμένω, το εθνικό δικαστήριο δεν υποχρεούται να προβεί στην εξέταση των προϋποθέσεων αυτών και μπορεί να περιοριστεί στη διαπίστωση ότι η προσβαλλόμενη πράξη δεν είναι σύνομη.
- 39 Πράγματι, οι αρμόδιες για την αδειοδότηση του έργου εθνικές αρχές είναι αυτές που υπέχουν την υποχρέωση να ελέγχουν αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α΄ έως δ΄, της οδηγίας 2000/60 πριν χορηγήσουν τη σχετική άδεια, με την επιφύλαξη τυχόν δικαστικού ελέγχου. Το δίκαιο της Ένωσης δεν υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια να υποκαθιστούν την αρμόδια εθνική αρχή, προβαίνοντας τα ίδια στην εξέταση των εν λόγω προϋποθέσεων, σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή έχει χορηγήσει την άδεια χωρίς να πραγματοποιήσει την ως άνω εξέταση.

40 Από τις σκέψεις που προηγήθηκαν προκύπτει ότι στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση που η άδεια έχει χορηγηθεί κατ' εφαρμογήν εθνικών διατάξεων χωρίς να έχουν εξετασθεί οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α' έως δ', της οδηγίας 2000/60, το εθνικό δικαστήριο δεν υποχρεούται να ελέγξει το ίδιο αν πληρούνται οι προϋποθέσεις της ανωτέρω διατάξεως προκειμένου να κρίνει αν υφίσταται περιβαλλοντική ζημία υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/35.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

41 Με το δεύτερο ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξετασθεί τελευταίο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν τα άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 2004/35 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε διάταξη του εθνικού δικαίου, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία δεν επιτρέπει στους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας να ασκήσουν προσφυγή για περιβαλλοντική ζημία υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας.

42 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 11, παράγραφος 1, του B-UHG ορίζει ότι τα φυσικά και νομικά πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα ενδέχεται να προσβλήθηκαν από περιβαλλοντική ζημία δύνανται να ζητήσουν από την αρμόδια διοικητική αρχή να αναλάβει δράση για την παύση της ζημίας αυτής. Το άρθρο 11, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του B-UHG διευκρινίζει ότι, όσον αφορά τα ύδατα, μπορούν να προβληθούν «τα υφιστάμενα δικαιώματα υπό την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, του WRG», χωρίς να μνημονεύει τα δικαιώματα αλιείας. Το αιτούν δικαστήριο εξηγεί ότι τα άρθρα αυτά, ερμηνευόμενα κατά γράμμα, δεν επιτρέπουν στους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας να ασκήσουν περιβαλλοντική προσφυγή για ζημίες που θίγουν τα δικαιώματά τους αυτά.

43 Η Αυστριακή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι οι κάτοχοι δικαιωμάτων αλιείας δεν μνημονεύονται ρητώς στο άρθρο 12, παράγραφος 2, του WRG, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 11, παράγραφος 1, του B-UHG, εμπίπτει στη διακριτική ευχέρεια που της καταλείπουν τα άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 2004/35.

44 Διαπιστώνεται, συναφώς, ότι το άρθρο 12 της εν λόγω οδηγίας καθορίζει τις κατηγορίες νομικών και φυσικών προσώπων που νομιμοποιούνται να υποβάλλουν παρατηρήσεις για ζητήματα περιβαλλοντικής ζημίας. Οι τρεις αυτές κατηγορίες περιλαμβάνουν τα πρόσωπα που επηρεάζονται ή ενδέχεται να επηρεαστούν από περιβαλλοντική ζημία, έχουν επαρκές συμφέρον από τη λήψη περιβαλλοντικής απόφασης σχετικά με τη ζημία ή υποστηρίζουν ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, όταν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το διοικητικό δικονομικό δίκαιο κράτους μέλους.

45 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 72 των προτάσεών του, το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/35 απαριθμεί τρεις κατηγορίες φυσικών και νομικών προσώπων τα οποία, εναλλακτικώς και αυτοτελώς, έχουν ενεργητική νομιμοποίηση. Προβλέπει τρεις διακριτές κατηγορίες προσώπων τα οποία μπορούν να κινήσουν τις διαδικασίες των άρθρων 12 και 13 της οδηγίας αυτής.

46 Για την πλήρη και ορθή μεταφορά της εν λόγω οδηγίας απαιτείται οι τρεις αυτές κατηγορίες προσώπων να μπορούν να υποβάλλουν παρατηρήσεις για ζητήματα περιβαλλοντικής ζημίας, να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν από την αρμόδια αρχή να λάβει μέτρα δυνάμει της οδηγίας αυτής και να δικαιούνται να προσφύγουν ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου αρμόδιου δημόσιου φορέα, σύμφωνα με τα άρθρα 12 και 13 της εν λόγω οδηγίας.

47 Ακόμη και αν τα κράτη μέλη διαθέτουν διακριτική ευχέρεια για τον καθορισμό του «επαρκούς συμφέροντος», έννοιας που προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/35, και της «προσβολής δικαιώματος», έννοιας που προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, δεν έχουν πάντως τέτοια διακριτική ευχέρεια σχετικά με το δικαίωμα προσφυγής των προσώπων που επηρεάζονται ή ενδέχεται να επηρεαστούν από την περιβαλλοντική

ζημία, όπως προκύπτει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας.

- 48 Από το γράμμα του άρθρου 12 της οδηγίας 2004/35 προκύπτει ότι οι κάτοχοι δικαιωμάτων αλιείας είναι δυνατόν να υπαχθούν στις τρεις κατηγορίες του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής. Από τη δικογραφία που διαθέτει, όμως, το Δικαστήριο προκύπτει ότι τα πρόσωπα αυτά κατά το εθνικό δίκαιο δεν δύνανται να προσφύγουν, υπό την έννοια του άρθρου 13 της οδηγίας αυτής, για περιβαλλοντική ζημία, υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β', της ίδιας οδηγίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο η εθνική νομοθεσία, στερώντας από όλους τους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας το δικαίωμα προσφυγής, στερεί το δικαίωμα αυτό από πολύ μεγάλο αριθμό προσώπων που θα μπορούσαν να εμπίπτουν σε μία εκ των τριών κατηγοριών του άρθρου 12 της οδηγίας 2004/35.
- 49 Ερμηνεία του εθνικού δικαίου που θα στερούσε από όλους τους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας το δικαίωμα να ασκήσουν προσφυγή για περιβαλλοντική ζημία που εκδηλώνεται με αύξηση της θνησιμότητας των ιχθύων, παρότι τα πρόσωπα αυτά επηρεάζονται άμεσα από την εν λόγω ζημία, δεν είναι σύμφωνη με το περιεχόμενο των προμνησθέντων άρθρων 12 και 13 και είναι, ως εκ τούτου, αντίθετη με την οδηγία αυτή.
- 50 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 2004/35 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε διάταξη του εθνικού δικαίου, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία δεν επιτρέπει στους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας να ασκήσουν προσφυγή για περιβαλλοντική ζημία, υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 51 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 17 της οδηγίας 2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/31/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, έχει την έννοια ότι, υπό την επιφύλαξη των ελέγχων η διενέργεια των οποίων απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, η οδηγία αυτή εφαρμόζεται *ratione temporis* στις περιβαλλοντικές ζημίες που επήλθαν μετά την 30ή Απριλίου 2007, αλλά έχουν προκληθεί από τη λειτουργία εγκαταστάσεως η οποία έχει αδειοδοτηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία περί υδάτων και έχει τεθεί σε λειτουργία πριν από την εν λόγω ημερομηνία.**
- 2) Αντιβαίνει στην οδηγία 2004/35, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/31 και, ιδίως, στο άρθρο 2, σημείο 1, στοιχείο β' της οδηγίας αυτής, διάταξη του εθνικού δικαίου η οποία εξαιρεί από την έννοια της «περιβαλλοντικής ζημίας», γενικώς και αυτοδικαίως, οποιαδήποτε ζημία επηρεάζει δυσμενώς, σε σημαντικό βαθμό, την οικολογική, χημική ή ποσοτική κατάσταση ή το οικολογικό δυναμικό των συγκεκριμένων υδάτων, απλώς και μόνον λόγω του ότι η ζημία αυτή καλύπτεται από την άδεια χορηγηθείσα κατ' εφαρμογήν του εν λόγω εθνικού δικαίου.**
- 3) Σε περίπτωση που η άδεια έχει χορηγηθεί κατ' εφαρμογήν εθνικών διατάξεων χωρίς να**

έχουν εξετασθεί οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α' έως δ', της οδηγίας 2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, το εθνικό δικαστήριο δεν υποχρεούται να ελέγξει το ίδιο αν πληρούνται οι προϋποθέσεις της ανωτέρω διατάξεως προκειμένου να κρίνει αν υφίσταται περιβαλλοντική ζημία υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/35, όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2009/31.

- 4) Τα άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 2004/35, όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2009/31, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε διάταξη του εθνικού δικαίου, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία δεν επιτρέπει στους κατόχους δικαιωμάτων αλιείας να ασκήσουν προσφυγή για περιβαλλοντική ζημία, υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας.

(υπογραφές)

---

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.